

การพัฒนาารูปแบบการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ในกรุงเทพฯ ประเทศไทย
Development of a Rabies Free Area Model in Bangkok, Thailand

บัญชา ดวงจิตร์*

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก, ประเทศไทย

Email: bunball41@gmail.com

Buncha Duangchit

Nakhon Nayok Provincial Cultural Office, Thailand

Email: bunball41@gmail.com

*Corresponding Author

Received: 10/09/2024

Revised: 26/09/2024

Accepted: 28/09/2024

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา พฤติกรรมการควบคุมสุนัขและการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าของประชาชน สภาพปัญหาที่เกิดจากการประกาศพื้นที่ระบาดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ชั่วคราว และการพัฒนารูปแบบการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ในกรุงเทพฯ ทำการศึกษาด้วยการศึกษาจาก การสัมภาษณ์ระดับลึก ผู้เลี้ยงสุนัข ผู้ดูแลสุนัขจรจัด ผู้ควบคุมปริมาณสุนัขจรจัด ผู้ที่ถูกสุนัขกัด และผู้ เกี่ยวข้องกับการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ในกรุงเทพฯ จำนวน 78 คน มีจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักรวม 46 คน ผลการศึกษาพบว่า 1)พฤติกรรมการควบคุมจำนวนสุนัขของประชาชนขึ้นอยู่กับ พฤติกรรมการเลี้ยงสุนัข ความรับผิดชอบในการนำสุนัขมาเลี้ยง และพฤติกรรมการให้อาหารสุนัขในพื้นที่สาธารณะ และพฤติกรรมการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าของประชาชนขึ้นอยู่กับ พฤติกรรมการให้วัคซีนกับสุนัขการให้ข้อมูลเมื่อถูกสุนัขกัด การขาดแคลนวัคซีน การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม 2)สภาพปัญหาที่เกิดจากการประกาศพื้นที่ระบาดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ชั่วคราว คือ ปัญหาการใช้มาตรการการควบคุมการเลี้ยงสุนัข การให้สุนัขที่ไม่ได้รับการฉีดวัคซีนเข้าพื้นที่การควบคุมสุนัขเกิดใหม่การลดพื้นที่เสี่ยงถูกกัดจากสุนัขจรจัดและการตื่นตระหนกในการระบาดของโรค 3)การพัฒนาารูปแบบการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ในกรุงเทพฯ ให้เป็นรูปแบบการสร้างพื้นที่ปลอดภัยระดับพื้นที่ที่มีศูนย์กลางที่ประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ ความรู้และจิตสำนึกความรับผิดชอบ การเข้าถึงข้อมูล ความเป็นเจ้าของพื้นที่ปลอดภัยของประชาชน ลดความเสี่ยงถูกกัดจากสุนัขจรจัด และการบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำผิดอย่างเคร่งครัด

คำสำคัญ: การควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า, พื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า, โมเดลพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าในกรุงเทพฯ

Abstract

This study aimed to study the people's behavior of dogs and rabies controls, the problems caused by the announcement of temporary rabies outbreak areas, and the development of a model for creating rabies-free areas in Bangkok. The study conducted in-depth interviews with 78 dog owners, strayed dog caretakers, stray dog population controllers, people who were bitten by dogs, and people involved in creating rabies-free

areas at the local level in Bangkok. There were 46 key informants. The results of the study found that 1) people's behavior of controlling the number of dogs depended on their dog-rearing behavior, responsibility for bringing dogs to raise, and behavior of feeding dogs in public areas. People's behavior in controlling rabies depended on their behavior of vaccinating dogs, providing information when bitten by dogs, vaccine shortages, and civil society participation. 2) The problem arising from the announcement of a temporary rabies outbreak area were the problems of regulations implementation on dogs raring, allowing unvaccinated dogs into the area, controlling newborn dogs, reducing risky areas of being bitten by strayed dogs , and people's panic over the spread of disease 3) Developing a concrete model for rabies-free areas in Bangkok where people are able to manage with knowledge and sense of responsibility, accessible information in order to reduce the risk of being bitten by strayed dogs, and strictly enforce the law.

Key Words: Rabies control, Rabies Free Area, Rabies Free Area Model in Bangkok

บทนำ

โรคพิษสุนัขบ้า(Rabies) เป็นโรคที่เกิดจาก Rabies Virus ที่เมื่อเข้าสู่ร่างกายคนหรือสัตว์ และเดินทางไปตามเส้นประสาทเข้าสู่สมองแล้วจะไม่สามารถรักษาให้หายได้ ต้องเสียชีวิตทุกราย จึงเป็นโรคที่ร้ายแรงชนิดหนึ่ง(กรมควบคุมโรค, 2554) และเป็นโรคที่มีอัตราการเสียชีวิตของผู้ป่วยเป็นอันดับแรกของโรครุนแรง (Mongkol Srijun, Somphorn Phornwisetsirikun, Phrutthiphon Sukporn, Pranee Rodtian, Adulsak Wijitra, 2014) และพบว่า ในประเทศไทยร้อยละ 53 ของผู้ป่วยโรคพิษสุนัขบ้าเกิดจากการถูกสุนัขที่มีเจ้าของกัด และร้อยละ 47 ถูกสุนัขจรจัดกัด (Prakit Srisai, Jongkon Thamiganont, Haruethai Rungrueang, Wan Singkham, 2014; Kienzle, 2007)

อย่างไรก็ตามโรคพิษสุนัขบ้า เป็นโรคที่สามารถป้องกันได้ด้วยวัคซีน (Sagarasearane, Hinjoy, Chuxnum, Chantean, Smithsuwan, Jorhor, 2017) ดังนั้นผู้ที่ถูกสุนัขหรือสัตว์อื่นๆที่สงสัยว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้าก็ต้องเข้ารับการรักษาฉีดวัคซีนโดยเร็ว และจากรายงานพบว่า มีผู้รับการฉีดวัคซีนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ปีละไม่น้อยกว่า 500,000 ราย ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายปีละไม่น้อยกว่าพันล้านบาท(กรมควบคุมโรค, 2554) นั่นคือโรคพิษสุนัขบ้า จึงเป็นโรคที่สร้างความสูญเสียทางเศรษฐกิจอย่างมาก (Wirongrong Hoonsuwan, Apirom Puanghat, 2005)

กระทรวงสาธารณสุขและ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานมีบทบาทนำในการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้ามาโดยตลอด (Chirapol Sintunawa, Supaporn Wacharapluesadee, Henry Wilde, Thiravat Hemachudha, 2004) ทำให้ปัญหาดังกล่าวได้รับการแก้ไขมาอย่างต่อเนื่อง (Sritisarn, Patsarawalai et al, 2556) โดยในปี พ.ศ. 2523 ได้ทำให้อัตราผู้เสียชีวิตลดลงจาก 370 คนเหลือเพียง 30 คน ในปี พ.ศ. 2545 มีผู้เสียชีวิตเพียง 8 คน และในปี พ.ศ. 2557 มีผู้เสียชีวิตเพียง 7 คน ประเทศไทยจึงมีแผนยุทธศาสตร์การกำจัดพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2563 เพื่อนำไปสู่พื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าที่สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) และ องค์การโรคระบาดสัตว์ (Office International des Epizooties: OIE) โดยความร่วมมือของกรมปศุสัตว์ กรมควบคุมโรค กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สมาคมองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทย สมาคมองค์การบริหารส่วนจังหวัดแห่งประเทศไทย และสมาคมสัตนินาตเทศบาลแห่งประเทศไทย (สำนักควบคุมป้องกันและบำบัดโรค กรมปศุสัตว์, 2558)

การดำเนินการที่ผ่านมาทำให้ควบคุมพื้นที่ เพื่อนำไปสู่พื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าได้ในระดับเป็นที่พอใจ ผ่านการสื่อสารเกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้าให้กับประชาชนให้ได้รับการรับรู้ (Lanthip Hearabut, Natthisa Booncharoen, 2016) และผ่านการดำเนินการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน (Warangkana Sriphuwong, etc. al., 2017) อย่างไรก็ตามพบว่า ในช่วงต้นปี 2018 พบว่า มีการพบการระบาดของโรคพิษสุนัขบ้า และมีผู้เสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้าเพิ่มขึ้น (กรมปศุสัตว์, 2018a) และขยายลุกลามไปในหลายพื้นที่ ทำให้ต้องมีการประกาศพื้นที่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ชั่วคราวในหลายจังหวัด (กรมปศุสัตว์, 2018b)

การกลับมาระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าในปี 2018 แม้ว่าจะควบคุมได้ในระดับหนึ่ง แต่หากไม่มีการพัฒนาการดำเนินการป้องกันที่ดี อาจกระทบต่อการดำเนินการตามยุทธศาสตร์การกำจัดพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย ในปี ค.ศ. 2020 ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการตามโครงการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าในปี ค.ศ. 2020 เป็นไปตามเป้าหมาย ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรมีการศึกษาการพัฒนาแบบการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ในกรุงเทพฯ ประเทศไทย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการตามยุทธศาสตร์การกำจัดพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย ในปี ค.ศ. 2020 และประโยชน์ต่อชีวิตความปลอดภัยของประชาชนในระดับพื้นที่ นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์กับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ใช้ข้อมูลที่ได้รับในการวางแผน การดำเนินการ ให้เหมาะสมกับความคาดหวังของสังคม และความต้องการของประเทศ ในการพัฒนาการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการควบคุมจำนวนสุนัขและการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าของประชาชน และเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่กรุงเทพฯ ที่ครอบคลุมทั้งสุนัขที่มีเจ้าของและสุนัขจรจัด
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดจากการประกาศพื้นที่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ชั่วคราว ซึ่งมีผลกระทบกับการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ในกรุงเทพฯ
3. เพื่อศึกษาการพัฒนาแบบการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ในกรุงเทพฯ ให้มีศูนย์กลางที่ประชาชน เพื่อการมีสุขภาพดีของคนไทยในระยะยาวอย่างยั่งยืน

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ทำการศึกษาด้วย การสัมภาษณ์ระดับลึก กับ 1)ผู้เลี้ยงสุนัข และผู้ดูแลสุนัขจรจัดที่นำสุนัขไปเลี้ยงในบริเวณบ้านของตนเองมาแล้วอย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 1 ปี 2)ผู้ควบคุมปริมาณสุนัขจรจัด ในหน่วยงานหรือส่วนราชการ และการดำเนินการของชุมชน 3)ผู้ที่ถูกสุนัขกัดมาแล้วภายในระยะเวลา 1 ปี 4) ผู้เกี่ยวข้องกับการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ในกรุงเทพฯ มีจำนวนผู้รับการสัมภาษณ์ 78 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 46 คน การได้มาซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักใช้ วิธีสโนบอล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง และตัวผู้วิจัย ข้อมูลที่ได้รับนำมาทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือน มีนาคม 2566-มกราคม 2567

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า

1. พฤติกรรมการควบคุมจำนวนสุนัขและการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าของประชาชน

การศึกษาพฤติกรรมการควบคุมจำนวนสุนัขและการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าของประชาชน เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมทั้งสุนัขที่มีเจ้าของ และสุนัขจรจัด จากการสัมภาษณ์ระดับลึกกับผู้เกี่ยวข้อง 4 กลุ่ม คือ

1) ประชาชนผู้เลี้ยงสุนัข และผู้ดูแลสุนัขจรจัดที่นำสุนัขไปเลี้ยงในบริเวณบ้านของตนเอง 2) ประชาชนผู้ที่ถูกสุนัขกัด 3) ประชาชน ผู้เกี่ยวข้องกับการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ และ 4) ผู้ควบคุมปริมาณสุนัขจรจัด ในหน่วยงานหรือส่วนราชการ และการดำเนินการของชุมชนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่กรุงเทพฯ

ผู้ให้ข้อมูลหลัก มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ประชาชนในพื้นที่ มีพฤติกรรมการควบคุมสุนัขได้ดีขึ้น ตลอดจนมีการตื่นตัวในเรื่องการรับรู้ข้อมูลและการติดตามข่าวสารการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า ที่มีการพัฒนาไปจากเดิม มีรายละเอียดดังนี้

พฤติกรรมการควบคุมจำนวนสุนัขของประชาชน

1) พฤติกรรมการเลี้ยงสุนัข พบว่า ประชาชนในกลุ่มที่มีรายได้ปานกลางขึ้นไปมีพฤติกรรมการเลี้ยงสุนัขพันธุ์แท้มากขึ้น และมีการเลี้ยงสุนัขไว้ในบ้านที่มีรั้วป้องกันสุนัขออกไปนอกบริเวณบ้าน หรือเลี้ยงไว้ในห้องพักทำให้โอกาสที่สุนัขจะไปผสมพันธุ์กับสุนัขอื่นได้น้อย ทำให้สามารถควบคุมปริมาณสุนัขได้ แต่ประชาชนในกลุ่มที่มีรายได้น้อยมีพฤติกรรมการเลี้ยงสุนัขไว้เพื่อการเฝ้าบ้าน หรือเฝ้าสำนักงาน ไม่ได้เน้นที่พันธุ์ของสุนัขมากนัก จึงยังคงเลี้ยงสุนัขแบบปล่อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานที่ราชการและสถานศึกษาพนักงานรักษาความปลอดภัยส่วนใหญ่จะนำสุนัขมาเลี้ยงแบบปล่อย ทำให้โอกาสที่สุนัขจะไปผสมพันธุ์กันเองสูง ทำให้ไม่สามารถควบคุมปริมาณสุนัขได้

2) ความรับผิดชอบในการนำสุนัขมาเลี้ยง พบว่าประชาชนในกลุ่มที่มีรายได้สูง มีความรับผิดชอบในการเลี้ยงสุนัขจนกระทั่งสุนัขเสียชีวิต แต่ประชาชนในกลุ่มอื่นๆ พบว่ามีการนำสุนัขที่เกเร สุนัขที่โตขึ้นแล้วไม่สวย สุนัขที่เจ็บป่วยหรือบาดเจ็บ ต้องการเลี้ยงสุนัขพันธุ์ใหม่ หรือไม่มีความสามารถในการเลี้ยงแล้ว นำไปปล่อยในที่สาธารณะเช่น ช้างถนน วัด โรงเรียน หรือสถาบันการศึกษา ทำให้เพิ่มจำนวนสุนัขจรจัด และทำให้โอกาสที่สุนัขจะไปผสมพันธุ์กันเองสูง ทำให้ไม่สามารถควบคุมปริมาณสุนัขจรจัดได้

3) การมีผู้ให้อาหารกับสุนัขจรจัดอย่างขาดความรับผิดชอบ พบว่าประชาชนทั่วไป ทุกระดับรายได้ มีความเมตตาต่อสุนัขจรจัดเป็นอย่างมาก เมื่อพบเห็นสุนัขจรจัดมาขออาหาร ก็จะให้อาหารในพื้นที่สาธารณะต่างๆ และให้การปกป้องสุนัขจรจัดเหล่านั้นด้วยการผูกปล็อกคอ แต่ไม่รับว่าเป็นเจ้าของสุนัข ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมปริมาณสุนัขจรจัด ทั้งในหน่วยงานของรัฐและของชุมชนไม่สามารถดำเนินการจัดการกับสุนัขจรจัดได้ จึงไม่สามารถควบคุมปริมาณสุนัขจรจัดได้

พฤติกรรมการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า

1) การเอาจริงเอาจังกับการให้วัคซีนกับสุนัข พบว่าในกรณีสุนัขมีเจ้าของ ผู้เลี้ยงสุนัขมีพฤติกรรมทั้งไม่มีการฉีดวัคซีน มีการฉีดวัคซีนแต่ไม่เป็นไปตามระยะเวลา และบางรายฉีดวัคซีนช้าก่อนครบกำหนดระยะเวลา สำหรับสุนัขจรจัดที่มีผู้นำไปเลี้ยงในพื้นที่ของตัวเอง มีพฤติกรรมทั้งไม่มีการฉีดวัคซีน และมีการฉีดวัคซีนและสุนัขจรจัดอื่นๆ ไม่มีข้อมูลการฉีดวัคซีน

2) การให้ข้อมูลเมื่อถูกสุนัขกัดและการให้ข้อมูลการรับวัคซีน พบว่าเมื่อถูกสุนัขกัด ทั้งที่เป็นสุนัขของตัวเองและสุนัขจรจัด จะไปพบแพทย์และรับวัคซีนจากสถานพยาบาลเอกชน โดยไม่มีการให้ข้อมูลการถูกสุนัขกัดและการขอรับการรับวัคซีน กับหน่วยงานควบคุมการระบาดของโรคพิษสุนัขบ้า ยกเว้นผู้เข้ารับการรักษาโรงพยาบาลของรัฐ ดังนั้นข้อมูลที่ได้รับจึงไม่ครบถ้วน

3) การขาดแคลนวัคซีน ที่อาจเกิดจากการจัดเก็บวัคซีนที่ไม่ถูกวิธีทำให้เกิดความเสียหาย มีปัญหาเรื่องคุณภาพของวัคซีน หรือมีการทุจริต ทำให้วัคซีนไม่มีให้บริการ ณ จุดให้บริการอย่างทันท่วงที

4) บทบาทหลักในการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้ายังคงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ในขณะที่ภาคประชาสังคม/ชุมชน/คนในพื้นที่ ยังไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการเฝ้าระวังอย่างแท้จริง ทำให้การเฝ้าระวังขาดประสิทธิภาพ

2. สภาพปัญหาที่เกิดจากการประกาศพื้นที่ระบาดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ชั่วคราว

การศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดจากการประกาศพื้นที่ระบาดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ชั่วคราว ซึ่งมีผลกระทบกับการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ในกรุงเทพฯ ผู้ให้ข้อมูลหลักทุกกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่า สภาพปัญหาเกิดจากสาเหตุที่สำคัญ 6 ประการ คือ

1) การตัดสินใจมีสุนัขไว้ในครอบครอง ไม่ได้เกิดจากจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อการตัดสินใจที่จะมีสุนัขในครอบครองในจำนวนที่เหมาะสมที่ไม่เป็นภาระกับตนเอง ทั้งภาระการเลี้ยงดูตลอดอายุขัย การให้วัคซีนตามระยะเวลา หรือการรักษาเมื่อบาดเจ็บ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญในการนำสุนัขไปปล่อยเป็นสุนัขจรจัดเพิ่มจำนวนมากขึ้น เป็นภาระของสังคมในอนาคต

2) การปล่อยปละละเลยให้สุนัขที่ไม่ได้รับการฉีดวัคซีนเข้าพื้นที่ ทั้งในการปล่อยให้สุนัขจากประเทศเพื่อนบ้านนำสุนัขเข้ามาถึงพื้นที่ในกรุงเทพฯที่มีการควบคุมเป็นพื้นที่ปลอดภัยแล้ว และการปล่อยให้คนทั่วไปที่ต้องการเลี้ยงสุนัขนำสุนัขที่ไม่ได้รับการฉีดวัคซีนเข้ามาในพื้นที่โดยปราศจากการควบคุม

3) ความล้มเหลวในการควบคุมสุนัขเกิดใหม่ พบว่ามีปัญหาสุนัขเกิดใหม่ทั้งจากสุนัขที่มีเจ้าของและสุนัขจรจัดเพิ่มขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้รับการฉีดวัคซีน

4) ความล้มเหลวในการลดพื้นที่เสี่ยงถูกกัดจากสุนัขจรจัด พบว่าการเพิ่มขึ้นของสุนัขจรจัดในตลาด ในสถานที่ราชการ ในโรงเรียน ในวัด หรือบริเวณหน้าร้านสะดวกซื้อ ซึ่งเกิดจากคนใจดีจำนวนมาก นำอาหารมาให้กับสุนัขจรจัด ดังนั้น ผู้ที่มาตลาด มาติดต่อราชการ มาโรงเรียน/วัด หรือมาร้านสะดวกซื้อ ซึ่งเป็นพื้นที่หลักที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จึงมีความเสี่ยงจากการถูกสุนัขกัดเพิ่มมากขึ้น

5) ความล้มเหลวในการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้ที่มีพฤติกรรมบกพร่องในการการควบคุมสุนัขและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า พบว่าผู้ที่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเช่น การไม่นำสุนัขเกิดใหม่ไปให้วัคซีน การไม่นำสุนัขฉีดวัคซีนตามระยะเวลาที่กำหนด การนำสุนัขไปปล่อยในสถานที่สาธารณะ การให้อาหารสุนัขจรจัดในพื้นที่สาธารณะ เป็นต้น ไม่ได้ถูกลงโทษตามกฎหมาย ทำให้การควบคุมสุนัขและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าไม่เป็นที่น่าพอใจ

6) การตื่นตระหนกในข้อมูลการระบาดของโรค การส่งต่อข้อมูลที่คลาดเคลื่อน หรือการส่งต่อข้อมูลที่บิดเบือนโดยขาดความรับผิดชอบ พบว่ามีการส่งต่อข้อมูลผ่านสื่อต่างๆอย่างไร้การควบคุม ทำให้มีความไม่มั่นใจในพื้นที่ส่วนใหญ่ที่สามารถควบคุมพื้นที่ให้ปลอดภัยได้แล้ว

3. การพัฒนารูปแบบการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ในกรุงเทพฯ

การศึกษาการพัฒนารูปแบบการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ในกรุงเทพฯ ผู้ให้ข้อมูลหลักทุกกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การดำเนินการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าที่ผ่านมา ดำเนินการได้ดีในหลายประเด็น แต่มีข้อเสนอในการพัฒนาในการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าเพิ่มเติมคือการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าให้มีศูนย์กลางที่ประชาชน เพื่อการมีสุขภาพดีของคนไทยในระยะยาวอย่างยั่งยืน รูปแบบการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ที่มีศูนย์กลางที่ประชาชนประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ

1) การให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการสร้างความพร้อมตั้งแต่ก่อนการเลี้ยงสัตว์ ด้วยความเข้าใจธรรมชาติของสัตว์ที่จะเลี้ยง และความสามารถในการเลี้ยงและดูแลรักษาจนสิ้นอายุขัย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความพร้อมในการร่วมมือและป้องกันทั้งจากโรคพิษสุนัขบ้าและโรคติดต่อระหว่างคนและสัตว์อื่นๆ

2) การเชื่อมโยงข้อมูลเครือข่ายการควบคุมโรคติดต่อระหว่างคนและสัตว์ เป็นการสร้างช่องทางในการให้ข้อมูลต่างๆที่สะดวกและรวดเร็ว เช่น การแจ้งลงทะเบียนจำนวนสุนัขเกิดใหม่ การให้วัคซีนกับสุนัข การดำเนินการเมื่อถูกสุนัขกัด การพบเห็นสุนัขจรจัด การพบเห็นการนำสุนัขไปปล่อย เป็นต้น ไปยังหน่วยงาน

ควบคุมโรคติดต่อระหว่างคนและสัตว์ในระดับพื้นที่ ตลอดจนการมีช่องทางให้หน่วยงานควบคุมโรคติดต่อระหว่างคนและสัตว์ในแต่ละพื้นที่เข้าถึงข้อมูลในพื้นที่อื่นๆได้อย่างรวดเร็ว

3) การสร้างความเป็นเจ้าของพื้นที่ปลอดภัยให้กับประชาชนในพื้นที่ เป็นการให้อำนาจและหน้าที่กับชุมชนสร้างพื้นที่ปลอดภัยโรคพิษสุนัขบ้าของชุมชนตนเอง เช่น รับแจ้งหากมีการเคลื่อนย้ายสุนัขเข้าพื้นที่หรือพบเห็นผู้นำสุนัขมาปล่อยในพื้นที่สาธารณะ ติดตามตรวจสอบสุนัขจรจัดในพื้นที่หรือสุนัขที่ไม่มีป้ายการรับวัคซีนในพื้นที่ แจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อพบการกระทำที่เสี่ยงต่อการระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเป็นเจ้าของพื้นที่ปลอดภัยที่มีศูนย์กลางที่ประชาชน จึงจะทำให้การเฝ้าระวังเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4) การลดความเสี่ยงถูกกัดจากสุนัขจรจัด เป็นการควบคุมสุนัขไม่มีเจ้าของอย่างถูกหลักวิชาการ เช่น การนำสุนัขจรจัดในพื้นที่สาธารณะ เช่น ตลาด สถานที่ราชการ โรงเรียน วัด หรือบริเวณหน้าร้านสะดวกซื้อ ไปฉีดวัคซีน ทำหมันและเลี้ยงในพื้นที่ที่ควบคุม การให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับประชาชนในการให้อาหารสุนัขในพื้นที่สาธารณะ การสร้างพื้นที่รับสุนัขที่ประชาชนไม่ต้องการเลี้ยงที่สะดวกและไม่ยุ่งยาก

5) การใช้มาตรการทางกฎหมาย เป็นการบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำผิดอย่างเคร่งครัด เช่น การไม่นำสุนัขเกิดใหม่ไปให้วัคซีน การไม่นำสุนัขฉีดวัคซีนตามระยะเวลาที่กำหนด การนำสุนัขไปปล่อยในสถานที่สาธารณะ การให้อาหารสุนัขจรจัดในพื้นที่สาธารณะ การเคลื่อนย้ายสุนัขที่ไม่มีป้ายการรับวัคซีนเข้าในพื้นที่ปลอดภัย เป็นต้น

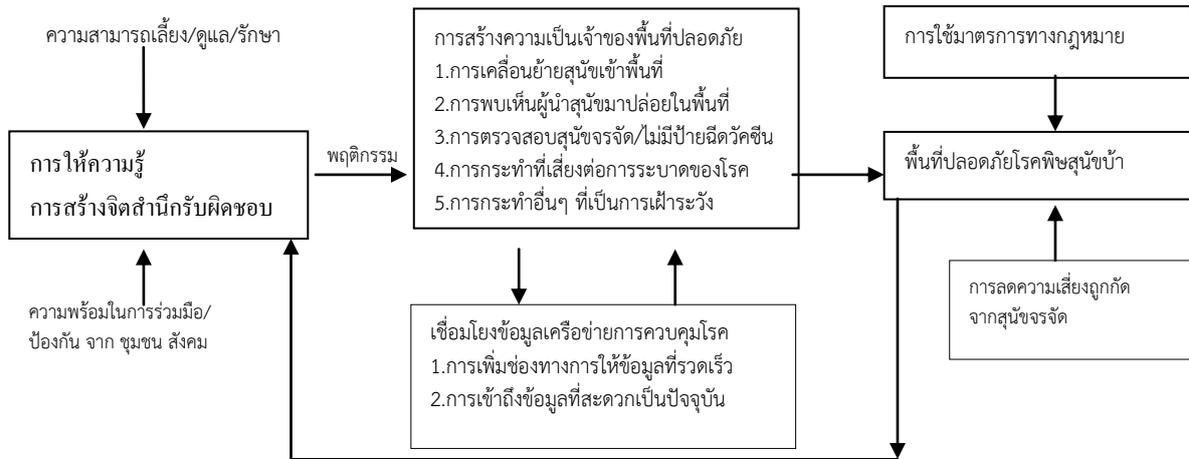
สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษารูปได้ดังนี้

1. การศึกษาพฤติกรรมกรรมการควบคุมจำนวนสุนัขและการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าของประชาชน พบว่า พฤติกรรมการควบคุมจำนวนสุนัขของประชาชนขึ้นอยู่กับ พฤติกรรมการเลี้ยงสุนัข ความรับผิดชอบในการนำสุนัขมาเลี้ยงและการให้อาหารสุนัขในพื้นที่สาธารณะที่พบว่ามีความสัมพันธ์กับรายได้ในชีวิตประจำวัน พฤติกรรมการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าของประชาชนขึ้นอยู่กับ การเอาจริงเอาจังกับการให้วัคซีนกับสุนัข การให้ข้อมูลเมื่อถูกสุนัขกัดและการให้ข้อมูลการรับวัคซีน การขาดแคลนวัคซีน การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมที่เป็นรูปธรรม

2. การศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดจากการประกาศพื้นที่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ชั่วคราว พบว่า ปัญหาเกิดจากการตัดสินใจมีสุนัขไว้ในครอบครองเกินความสามารถในการเลี้ยงดู การปล่อยปละละเลยให้สุนัขที่ไม่ได้รับการฉีดวัคซีนเข้าพื้นที่ ความล้มเหลวในการควบคุมสุนัขเกิดใหม่ ความล้มเหลวในการลดพื้นที่เสี่ยงถูกกัดจากสุนัขจรจัด ความล้มเหลวในการบังคับใช้กฎหมายการตั้งตระหนกในข้อมูลการระบาดของโรค

3. การพัฒนารูปแบบการสร้างพื้นที่ปลอดภัยโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ในกรุงเทพฯให้มีศูนย์กลางที่ประชาชน พบว่า พัฒนาให้เป็นรูปแบบการสร้างพื้นที่ปลอดภัยโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ที่มีศูนย์กลางที่ประชาชนที่ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) การให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม 2) การเชื่อมโยงข้อมูลเครือข่ายการควบคุมโรคติดต่อระหว่างคนและสัตว์ 3) การสร้างความเป็นเจ้าของพื้นที่ปลอดภัยให้กับประชาชนในพื้นที่ 4) การลดความเสี่ยงถูกกัดจากสุนัขจรจัด 5) การใช้มาตรการทางกฎหมาย เป็นการบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำผิดอย่างเคร่งครัด มีรายละเอียด ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ที่มีศูนย์กลางที่ประชาชน

อภิปรายผล

จากการศึกษาที่พบว่ารูปแบบการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ในกรุงเทพฯให้มีศูนย์กลางที่ประชาชน สอดคล้องกับแนวคิดของ World Health Organization : WHO (2013) ที่เน้นการแก้ปัญหาโรคพิษสุนัขบ้า ด้วยการสร้างความรู้และจิตสำนึกรับผิดชอบที่ถูกต้องให้กับประชาชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Noparat Inthongkam and Ing-On Preechanvinich. (2009). ที่พบว่า การแก้ปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าที่สามารถแก้ไขปัญหาดูได้อย่างยั่งยืน คือความร่วมมือจากภาคประชาชน โดยประชาชนต้องยอมรับว่า โรคพิษสุนัขบ้าและเหตุเดือดร้อนรำคาญจากสุนัขเป็นปัญหา และเป็นความรับผิดชอบของทุกคน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

จากผลการศึกษาที่พบว่ารูปแบบการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ในกรุงเทพฯให้มีศูนย์กลางที่ประชาชน ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการตามยุทธศาสตร์การกำจัดพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย ในปี ค.ศ. 2020 และประโยชน์ต่อชีวิตความปลอดภัยของประชาชนในระดับพื้นที่หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ควรมีการกำหนดมาตรการ ระเบียบ ประกาศ มีแนวปฏิบัติ เพื่อการส่งเสริมให้ มีการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ที่มีศูนย์กลางที่ประชาชนที่ประกอบด้วย 1) การให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม 2) การเชื่อมโยงข้อมูลเครือข่ายการควบคุมโรคติดต่อระหว่างคนและสัตว์ 3) การสร้างความเป็นเจ้าของพื้นที่ปลอดภัยให้กับประชาชนในพื้นที่ 4) การลดความเสี่ยงถูกกัดจากสุนัขจรจัด 5) การใช้มาตรการทางกฎหมาย เป็นการบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำผิดอย่างเคร่งครัด ซึ่งจะเป็นการพัฒนาการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการศึกษาที่พบว่ารูปแบบการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับพื้นที่ในกรุงเทพฯให้มีศูนย์กลางที่ประชาชน ที่ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ การให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชน การเชื่อมโยงข้อมูลเครือข่ายของหน่วยงานภาครัฐกับประชาชน การให้ประชาชนเป็นเจ้าของพื้นที่ปลอดภัย การลดความเสี่ยงของประชาชน และการบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำผิดอย่างเคร่งครัด นั้นเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยต่างๆในเชิงปริมาณ เพื่อเป็นการยืนยันรูปแบบที่เหมาะสมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมควบคุมโรค. (2554). คู่มือโรคพิษสุนัขบ้าและลดความเสี่ยงจากการถูกสุนัขกัด. กรุงเทพฯ: สำนักโรคติดต่อทั่วไป.

กรมปศุสัตว์. (2018). การเสียชีวิตของผู้ป่วยจากโรคพิษสุนัขบ้า. เดลินิวส์. 27 กุมภาพันธ์ 2018.

กรมปศุสัตว์. (2018). โรคพิษสุนัขบ้าระบาดหนัก ประกาศเขตโรคระบาด. 13 จังหวัด. เดลินิวส์. 1 มีนาคม 2018.

สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรค กรมปศุสัตว์. (2558). คู่มือการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า ระดับพื้นที่. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

English

Bureau of Control, Prevention, and Treatment of Animal Diseases, Department of Livestock Development. (2015). **Manual for establishing rabies-free zones at the local level.** Bangkok: Cooperative Federation of Thailand Printing House

Department of Disease Control. (2011). **Rabies manual and risk reduction from dog bites.** Bangkok: General Communicable Diseases Division.

Department of Livestock Development. (2018, February 27). **Patient deaths from rabies.** Daily News.

Department of Livestock Development. (2018, March 1). **Severe rabies outbreak: Epidemic declared in 13 provinces.** Daily News.